

Birtist í Fréttablaðinu, 17. janúar 2007.

Öllum er frjálst að nota evru

Jón Steinsson

Að undanfögnu hefur umræða um kosti og galla þess að taka upp evru aukist til muna. Óánægja með núverandi gengisfyrirkomulag virðist fara hratt vaxandi bæði á meðal almennings og á meðal forystumanna atvinnulífsins. Stórar sveiflur í gengi krónunnar og hátt vaxtastig eru þau atriði sem hallmælendur núverandi fyrirkomulags eru helst óánægðir með.

Eitt sjónarmið sem lítið hefur verið áberandi í þessari umræðu er það að á Íslandi búum við í frjálsum landi og öllum er því frjálst að nota evrur eins og þeim sýnist. Almennigur og fyrirtæki á Íslandi geta því í raun meira eða minna sagt skilið við krónuna hvenær sem þeim sýnist. Frumkvæði stjórnvalda í þessum efnum er alls ekki jafn nauðsynlegt og margir virðast halda.

Auðvitað er það svo að ákveðið hagræði hlýst af því að stærstur hluti viðskipta sem eiga sér stað á Íslandi eiga sér stað í sama gjaldmiðli. En vandinn við það að nota fleiri en einn gjaldmiðil er samt mun minni en flesta grunar.

Tökum dæmi. Segjum að verslun eins og Elko eða Hagkaup tæki allt í einu upp á því að verðleggja vörur sínar í evrum í stað þess að verðleggja þær í krónum. Flestir landsmenn hafa reynslu af því að nota íslensku kreditkortin sín til þess að kaupa vörur erlendis sem verðsettar eru í öðrum gjaldmiðlum. Slíkt er á engan hátt flóknara en að kaupa vörur á Íslandi sem verðsettar eru í krónum. Ennfremur, í fjölda verslana á Íslandi (t.d. í Leifsstöð) er hægt að greiða fyrir vörur með fleiri en einum gjaldmiðli (en maður fær alltaf til baka í krónum). Verslanir sem verðsettu í evrum gætu tekið upp svipað fyrirkomulag (en gefið til baka í evrum) fyrir þá viðskiptavinum sem vilja greiða með reiðufé. Óhagræðið af þessu fyrirkomulagi væri óverulegt nema hvað viðskiptavinir verslananna þyrftu að venjast því að hugsa um vöruverð í evrum.

Segjum að þessar sömu verslanir tækju einnig upp á því að greiða starfsfólki sínu laun í evrum. Starfsfólkið gæti hæglega opnað evrureikning í bankanum sínum og látið leggja launin sín inn á hann. Það gæti síðan fært fé á milli evrureiknings síns og krónureiknings síns eins og það vildi.

Þær verslanir sem ef til vill gætu séð sér mestan hag í því að verðleggja vörur sínar í evrum eru verslanir sem selja dýrar innfluttar vörur svo sem bíla og heimilistæki. Verðlagning í evrum myndi minnka gengisáhættu slíkra aðila. Og viðskiptavinir sem keyptu vörur á raðgreiðslum myndu þar að auki fá mun lægri vexti.

Það sem ef til vill helst stendur í vegi fyrir því að þessi þróun eigi sér stað er það að framkvæmd greiðslna í evrum í gegnum íslenska bankakerfið er dýrara en framkvæmd greiðslna í krónum. Þetta er vegna þess að íslensku bankarnir hafa komið sér upp mjög hagkvæmu greiðslukerfi í krónum sem rekið er að Reikningsstofu bankanna en þeir hafa

ekki komið sér upp sams konar kerfi í öðrum gjaldmiðlum. Bankarnir hafa einnig greiðan aðgang að stórgreiðslukerfi í krónum sem rekið er af Seðlabanka Íslands. En þeir hafa í dag ekki jafn greiðan aðgang að stórgreiðslukerfi í evrum.

Einni helstu hindruninni sem stendur í vegi fyrir því að íslenskur almenningur og íslensk fyrirtæki geti einfaldlega skipt krónunni út í eins miklum eða litlum mæli og þeim sýnist mætti ryðja úr vegi með því að íslensku bankarnir komi sér upp hagkvæmum greiðslukerfum í evrum og taki að bjóða viðskiptavinum sínum upp á alla þjónustu jafnt í evrum og krónum. Bankarnir hafa sumir hverjir verið nokkuð ákafir talmenn þess að taka upp evru að undanfögnu. Með því að koma sér upp hagkvæmum greiðslukerfum í evru gætu þeir í raun tekið þessi mál í sínar eigin hendur í meira mæli en þeir virðast telja að þeir geti.

Í lögum um Seðlabanka Íslands er reyndar ákvæði þess efnis að íslenska krónan sé lögeyrir á Íslandi. Hvað felst í þessu er ekki fullkomnlega ljóst. Ef þetta þýðir einungis að allir séu skyldugir til þess að taka við krónum sem greiðlu í viðskiptum á Íslandi þá er þetta fremur meinlaust ákvæði. En ef það þýðir að fólki sé bannað að verðleggja vörur, greiða laun og gefa út verðbréf í öðrum einingum en krónum er vitaskuld um mjög bagalegt ákvæði að ræða. Hugtakið lögeyrir virðist raunar vera nokkuð úrelt hugtak. Það væru mistök af stjórnvöldum að halda til streitu víðtæku banni á notkun annarra gjaldmiðla en íslensku krónunnar ef almenningur og fyrirtæki á Íslandi sýndi öðrum gjaldmiðlum verulegan áhuga.

Einnig eru ákvæði um verðmerkingar í lögum. Þar er kveðið á um að fyrirtæki sem selja vöru skuli merkja þær með verði sem er áberandi og auðvelt fyrir neytandann að sjá. Neytendastofu er jafnframt heimilt að gefa fyrirtækjum fyrirmæli um að “gera ráðstafanir til að auðvelda viðskiptavinum að meta verð og gæði”. Óljóst er hvort í þessu felst að vörur skuli verðsettar í íslenskum krónum.

Eins og fyrr segir, hafa margir haldið því fram að undanfögnu að íslensku krónunni fylgi verulegt óhagræði. Ef þetta óhagræði er nægilega mikið ættum við að sjá Íslendinga í auknum mæli hætta að nota krónuna og taka að notast við aðra gjaldmiðla svo sem evru. Hagræðið af notkun evru eykst vitaskuld eftir því sem fleiri aðilar á Íslandi taka að nota hana. Það er því erfitt fyrir einn aðila að taka af skarið og skipta yfir í evru. Stórir aðilar í íslensku viðskiptalífi svo sem bankarnir geta hins vegar haft veruleg áhrif og frumkvæði stjórnvalda er ekki nauðsynlegt. Aukin notkun evru myndi hins vegar kalla á viðbrögð frá stjórnvöldum. Æskileg viðbrögð myndu felast í því að haga peningamálastefnunni þannig að sveiflur í gengi krónunnar gagnvart evru minnkuðu.